

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista valvova lapsen oikeuksien komitea on 2.6.2023 antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea välttämään sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka kohdistuvat köyhyysriskissä oleviin lapsiin.

Ehdotetut indeksitarkistusten tekemättä jättämiset koskevat useita eri etuuksia. Käsillä olevan esityksen lisäksi hallitus on kirjannut ohjelmaansa ja valmistellut kuluvan syksyn aikana useita muitakin sosiaaliturvaan kohdistuvia leikkauksia, joiden yhteisvaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumiseen tai lapsiperheköyhyyteen ei hallitusohjelman valmisteluvaiheessa arvioitu. Yhteisvaikutuksia ei käsitellä myöskään käsillä olevassa esityksessä ja lausunnonantajan on siten hankala ottaa kantaa esityksen vaikutuksiin ja niiden kohdentumiseen eri lapsiryhmien ja perheiden osalta. Keskusliitto kiinnittää kuitenkin huomiota Sosten laskelmiin, joiden mukaan Suomessa on suunniteltujen leikkausten seurauksena vuonna 2024 jopa 12 700 pienituloisessa perheessä elävää lasta enemmän kuin nyt. Lastensuojelun Keskusliitto on hyvin huolissaan siitä, että päätöksiä tullaan tekemään niiden kokonaisvaikutuksia huolella selvittämättä ja lapsivaikutuksista välittämättä.

Indeksikorotusten tekemättä jättäminen laskee etuuksien reaalista tasoa, millä on vaikutusta niissä lapsiperheissä, jossa vanhemmat saavat ehdotetun jäädytyksen piiriin kuuluvia etuuksia. Esimerkkilaskelmista käy ilmi, että muutokset voivat olla merkittäviä. Ehdotusten tunnistetaan lisäävän pienituloisuutta lapsiperheissä: pienituloisten määrän arvioidaan kasvavan noin 41 600 henkilöllä ja pienituloisissa asutokunnissa asuvien lasten määrän noin 3 900 lapsella.

Esityksen simulaatiomallin mukaan esitetyt muutokset lisääisivät pienituloisissa perheissä elävien lasten määrää myös kaikkein alhaisimmalla tulorajalla (40 % mediaanitulosta). Tämä tuloraja tarkoittaa kahden aikuisen ja kahden lapsen perheelle alle 1500 käytettävissä olevia tuloja. Lastensuojelun Keskusliitto katsoo, että kaikkein pienituloisimpien perheiden määrää ei pidä kasvattaa päätösperäisesti lainkaan siinä tilanteessa, jossa leikkaukset kohdistuvat lapsiperheisiin muuta väestöä vähemmän.

Esityksessä todetaan, että pienituloisissa perheissä indeksitarkistusten tekemättä jättäminen lisää toimeentulotuen tarvetta. Edelleen todetaan, että "(p)erustuslakivaliokunta on aiemmin pitänyt huolestuttavana sitä, että ehdotetun lainsäädännön on arvioitu ohjaavan etuudensaajia viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen saajiksi". Lastensuojelun Keskusliitto jakaa huolen ja ihmettelee leikkausten kohdentamista tavalla, joka lisää monin tavoin hankalaksi etuudeksi tiedetyn toimeentulotuen tarvetta.

Esityksessä todetaan, että lapsiperheköyhyyden eri mittarit yhdistyvät usein vanhempien vajaatyöllisyyteen ja että vanhempien työllisyyttä tukemalla voidaan vähentää lapsiperheköyhyyttä. Myös Lastensuojelun Keskusliitto pitää vanhempien työllisyyden tukemista erittäin kannatettavana, mutta huomauttaa, että esityksessä tulisi kuitenkin selkeämmin tunnistaa yhtäältä lapsiperheköyhyys myös työssäkäyviä perheitä koskevana ilmiönä ja toisaalta se, että työllistyminen esteet eivät aina liity kannustinloukkuihin.

Lastensuojelun Keskusliitto haluaa kiinnittää huomiota myös vanhempien taloudellisiin mahdollisuuksiin tehdä lapsensa edun mukaisia ratkaisuja. Keskusliitto esittää huolensa siitä, että indeksikorotusten jäädyttäminen voi paitsi lisätä perheiden toimeentulovaikeuksia, myös vähentää esityksessäkin tunnistetulla tavalla vanhempien mahdollisuuksia esimerkiksi tehdä lyhyempää työaika.

Esityksessä tunnistetaan, että "(s)ekä kotihoidon tuen että yksityisen hoidon tuen indeksitarkistusten tekemättä jättämisellä saattaa olla vaikutusta julkisen varhaiskasvatuksen kysyntään. Perheet saattavat valita yksityisen palvelun sijasta kunnallisen varhaiskasvatuspalvelun. Mahdollista myös on, että joissakin perheissä kotihoidon tuen reaalisen tason alenemisen myötä lapsen kotihoitoaika lyhenee ja lapsi siirtyy varhaisemmin varhaiskasvatuksen piiriin". Lastensuojelun Keskusliitto on jo aiemmin esittänyt huolensa varhaiskasvatuksen resursoinnista ja pelkää näiden ratkaisujen hankaloittavan tilannetta entisestään.

Esityksessä ehdotetaan korotuksia 4. ja 5. sekä sitä useamman lapsen lapsilisään, lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen sekä alle kolmivuotiaiden lasten lapsilisään. Korotus luonnollisesti kohentaa niiden perheiden toimeentuloa, joihin se kohdistuu. Kuten esityksessä on kuvattu, köyhyysriskissä ovat erityisesti pienten lasten perheet, monilapsiset perheet ja yhden aikuisen kotitaloudet. Lastensuojelun Keskusliitto katsoo valinnan korotusten kohdentamisesta siksi

perustelluksi. Tässä hallituksen valitsema keino on myös toimeentulotukitarpeen vähentämistä koskevan hallitusohjelmataavoitteen kannalta johdonmukainen – esityksen mukaan ”(j)oidenkin lapsiperheiden tulojen kohotessa toimeentulotuen tarpeen arvioidaan vähenevän vuositasolla noin 5 miljoonaa euroa ja 4,5 miljoonaa euroa vuonna 2024”.

Keskusliitto huomauttaa kuitenkin, etteivät korotukset lapsilisään kompensoi muualla tehtävien leikkauksien vaikutuksia lapsiperheiden toimeentuloon. Lisäksi lapsilisän ostovoima on jo vuosikymmeniä heikentynyt. Keskusliitto muistuttaa myös lapsilisän merkityksestä universaalina etuutena. Yksinhuoltajakorotukseen tehdyt ja suunnitellut korotukset johtavat siihen, että korotuksen osuus lapsilisästä nousee korkeimmillaan 44 prosenttiin. Keskusliitto huomauttaa, että tällainen kehitys etäännyttää lapsilisää sen universaaliksi tarkoitettusta luonteesta. Lastensuojelun Keskusliitto katsoo, että toivottavin kehityssuunta olisi lapsilisän sitominen indeksiin ja sen vahvistaminen universaalina etuutena.

Lasten asemaa on esityksessä lapsilisäkorotusten lisäksi huomioitu siten, että jäädytys ei koske elatustukea ja perhe-eläkettä, vaan niihin tullaan tekemään indeksitarkistukset voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Esityksen lapsivaikutusten arviointi on puutteellinen

Suomessa lakina voimassa olevan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikissa lasta tai lapsia koskevissa päätöksissä on ensisijaisesti harkittava lapsen etu, eli tarkasteltava, miten ehdotettu ratkaisu vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen. Tämä velvoite kyllä tunnustetaan esityksessä, mutta YK:n lapsen oikeuksien komitean tarkoittamalla tavalla tehtyä lapsivaikutusten arviointia esityksestä ei löydy. Esityksessä myös sivuutetaan YK:n lapsen oikeuksien komitean tuore suositus, jossa se kehottaa Suomea välttämään köyhyysriskissä oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvan leikkauksia.

Esityksessä tarkastellaan kyllä muutosten vaikutuksia perheiden toimeentuloon ja tunnustetaan pienituloisuuden lisääntyminen, muttei lainkaan käsitellä pienituloisuuden tai jopa lapsiperheköyhyyden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen sekä oikeuksien toteutumiseen. Köyhyys on lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen riskitekijä, ja huono-osaisuus periytyy helposti seuraavalle sukupolvelle.

Hallitus valmistelelee lisäksi samaan aikaan useita muitakin heikennyksiä sosiaaliturvaan. Yhteisvaikutuksia ei käsillä olevassa esityksessä arvioida, vaan esityksen mukaan niistä laaditaan eduskuntakäsittelyä varten erillismuistio. Esityksestä ei käy ilmi, liittyykö laadittavan erillismuistion valmisteluun lausuntokierrosta. Lastensuojelun Keskusliitto on hyvin huolissaan siitä, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä lapsen edun harkinta jää myös erillismuistiot laadittaessa sivuun tai parhaimmillaankin puutteelliseksi. Keskusliitto katsoo, että suunnitellut

sosiaaliturvan leikkaukset kokonaisuutena lisäävät lapsiperheköyhyyttä ja vaarantavat siten lasten suotuisan kasvun ja kehityksen.

Huolellinen valmistelu ja dialogi kansalaisyhteiskunnan kanssa parantaa päätösten laatua

Lastensuojelun Keskusliitto kritisoi myös lyhyttä lausuntoaikaa (vain viisi arkipäivää). Lisäksi samaan aikaan on ollut lausunnonlaadun muidenkin lasten hyvinvointiin ja perheiden toimeentuloon merkittävästi vaikuttavia esityksiä, joissa myös on ollut hyvin lyhyt lausuntoaika. Tätä perustellaan budjettilakien aikataululla.

Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että päätös saada leikkaukset jo vuoden 2024 budjettiin ja siten myös aikataulu on hallituksen valinta. Lastensuojelun Keskusliitto ei näe perusteita sille, että lapsiperheiden toimeentuloon merkittävästi vaikuttavia esityksiä valmisteltaisiin senlaatuaisessa kiireessä kuin nyt tehdään. Päinvastoin, on suuri riski, että sivuuttamalla huolellinen vaikutusten arviointi tehdään päätöksiä, jotka myöhemmin kasvattavat kuluja merkittävästi muualla. Lastensuojelun Keskusliitto vetoaa hallitukseen, että se palaisi säädösvalmistelussa huolelliseen valmisteluun ja dialogiin kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Custódio Ira
Lastensuojelun Keskusliitto